

Η ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗ ΕΚΔΟΧΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Του Δρος Πέτρου ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

1. Γενική εισαγωγή

Στο κείμενο που ακολουθεί θα αποπειραθούμε την ενίσχυση της επιχειρηματολογίας περί την αντιμετώπιση του χρήματος ως κεφαλαίου και όχι ως απλού ανταλλακτικού μέσου, πράγμα που έρχεται στην επιφάνεια ως αποτέλεσμα μίας ιστορικής διαδικασίας ευρύτερης ολοκλήρωσης του καπιταλιστικού συστήματος. Σε αυτό το πλαίσιο διαπιστώνουμε μία εξέλιξη κατά την οποία το αφηρημένο σχήμα του Μαρξ για την απόλυτη αξία χρήσης, που συναντά και ανταλλάσσεται με την ετερότητά της, την απόλυτη ανταλλακτική αξία, ευρίσκει προσφορότερο έδαφος άμεσης εφαρμογής.¹

Η διαλεκτική ενότητα των δύο αξιών και η ιστορικότητα αυτής της ενότητας γίνεται ο καθοριστικός συντελεστής ερμηνείας, που επηρεάζει τις σχέσεις διανομής. Με φιλοσοφικούς όρους είναι η συνεχής αναζήτηση προς την εσωτερικότερη σχέση τους ως διαρκώς παρούσα έφεση από τη στιγμή, που η αφηρημένη εργασία χωρίστηκε από την συγκεκριμένη. Ο κοινωνικός καταμερισμός ερμηνεύεται ως τρόπος της εξωτερικής ή διαρκώς μεσολαβούμενης από συστήματα σχέσεων και συμβολισμούς αλληλομετάβασης και αλληλοσχετισμού τους.

Στην κρατικής ολοκλήρωσης εκδοχή, η συνάντηση μεσολαβείται από το κράτος, που σχετικοποιεί με εθνικό τρόπο την σχέση αξιοποίησης. Σε αυτή την περίπτωση, ο μισθός - ποσοτική εκδήλωση της μισθωτής σχέσης αλλοτριωτικής επιστροφής της εργασίας στον άλλο της εαυτό- διατηρείται και γίνεται ο άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η αμοιβή της εργασίας. Η διανομή είναι κατά κύριο λόγο τεχνικός όρος πιστοποίησης και προσδιορισμού του εισοδήματος.

1. Η «απόλυτη αξία χρήσης» συγκεντρώνει δυνάμει όλες τις αξιοπαραγωγούς ικανότητες χωρίς μορφολογικό καθορισμό, την απόλυτη, δηλαδή, ικανότητα μετατροπής της κάθε φορά παραγωγικής ύλης. Η «απόλυτη ανταλλακτική αξία» συγκεντρώνει όλα τα αποτελέσματα της αξιοπαραγωγού δραστηριότητας, τα οποία παρίστανται, στην έσχατη μορφή της πραγμάτωσής τους, με την μορφή του χρήματος, που μπορεί να αξιοποιηθεί με όλες τις δυνατές επιλογές.

Η ένδειξη, η οποία ερμηνευόμενη αρχίζει, σε παράλληλη πορεία με την διεθνοποίηση του κράτους, να πιστοποιεί μίαν άλλη εξέλιξη, είναι η διάχυση της επενδυτικής συμπεριφοράς η οποία προετοιμάστηκε στο πλαίσιο της κρατικής ολοκλήρωσης από την αποταμιευτική πρακτική των υποκειμένων. Η επενδυτική συμπεριφορά αξιοποίησης και απόδοσης εφαρμόζεται σε δύο υποδοχείς από τους οποίους επίσης διευκολύνεται: αφ' ενός το πιστωτικό σύστημα κινητοποίησης των κεφαλαίων, αφ' ετέρου την ίδια την οργάνωση της παραγωγής.

Μέσω της εξέτασης και ερμηνείας της ουσίας των δύο αυτών συστημάτων βεβαιώνουμε την εξέλιξη της ευρύτερης κοινωνικοποίησης της παραγωγής, την όλο και στενότερη αλληλεξάρτηση των παραγωγικών υποκειμένων, και την κοινωνικοποίηση του πιστωτικού συστήματος ως βάση της προσδοκίας αμοιβής από την παραγωγική συμβολή καθενός. Όταν αντιμετωπίζουμε το χρήμα όχι ως κινούμενο όγκο αθροίσματος των εντολών χρηματοδότησης, αλλά ως αξία που αναζητά την αξιοποίησή της εντός συγκεκριμένων παραγωγικών και επικοινωνιακών συνθηκών, αποκαθίσταται ο κοινωνικός χαρακτήρας του χρήματος - κεφαλαίου και οι κινήσεις των ατομικών κεφαλαίων, υπαγορεύονται από τον κοινωνικό τους χαρακτήρα. Αυτή η λειτουργία δεν είναι μία μεθοδολογική επινόηση, αλλά ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό της πορείας οικουμενικής ολοκλήρωσης του καπιταλιστικού συστήματος.

Η ενίσχυση του κοινωνικού χαρακτήρα της κυκλοφορίας είναι απότοκος αλλά και αιτία ενίσχυσης του κοινωνικού χαρακτήρα της παραγωγής. Στην οργάνωση της νέας υποδειγματικής διεθνικής επιχείρησης ανακαλύπτουμε στοιχεία εκδηλωτικά αυτής της βαθύτερης ουσίας. Το εμπορευματικό προϊόν, η καρδιά κάθε παραγωγικής επιδίωξης, γίνεται όλο και περισσότερο το αποτέλεσμα που απειροελάχιστου τμήματος του κοινωνικού κεφαλαίου που αξιοποιείται.

Με την κοινωνικοποίηση της παραγωγής και της κυκλοφορίας, η αξία που εισέρχεται προς αξιοποίηση συναντά αμεσότερα και αποτελεσματικότερα την αξιοπαραγωγό πλευρά της. Η διαδικασία της αξιοποίησης, της αξιαπαραγωγού μετατροπής της παραγωγικής ύλης, κοινωνικοποιείται έτι περαιτέρω και το κάθε κεφάλαιο προς αξιοποίηση συμπεριφέρεται σε όλο και μεγαλύτερη έκταση, ως υποπολλαπλάσιο του συνολικού κοινωνικού κεφαλαίου. Στο βαθμό, που το κεφάλαιο και οι τρόποι κινητοποίησης και αξιοποίησής του κοινωνικοποιούνται, γίνεται προφανές, ότι κάθε ατομική κεφαλαιακή αξία, που εισέρχεται προς αξιοποίηση σχετίζεται συστηματικότερα με το μέσο κοινωνικό ποσοστό κέρδους.

Το μέσο κοινωνικό ποσοστό κέρδους, το οποίο λόγω των επικοινωνιακών διευκολύνσεων βεβαιώνεται όλο και ταχύτερα, τείνει να καταστεί ο αποκλειστικός όρος απόδοσης των κεφαλαίων. Το πρώην κρατικό πλαίσιο προστασίας διαρηγνύεται και οι κρίσεις ανασυγκρότησης του συστήματος είναι πιο άμεσα διαπιστούμενες, ενώ έχει σχετικοποιηθεί η αποτελεσματικότητα των κρατικών υποδοχέων εκτόνωσης. Αντ' αυτών, το νέο συμβολικό πεδίο που ξεπηδά από την πραγματικότητα της επενδυτικής συμπεριφοράς και της νέας οργάνωσης της εργασίας γίνεται ο νέος επικρατής νομιμοποιητικός όρος του συστήματος.

Ο μισθός ως καθαρή ανταλλακτική αξία μεταβαίνει σε καθοριστικό ενδογενές στοιχείο της παραγωγής και της αναμorfωσής της και γίνεται ο συμπληρωματικός χώρος εκτόνωσης των αναγκών αναμόρφωσης του συστήματος. Σε αυτό το περιβάλλον η οικου-

μενικότητα υπό την καπιταλιστική κηδεμονία εμφανίζεται ως η διαδοχική επέκταση - επιβολή της μισθωτής σχέσης υπό το καθεστώς της αρνητικής αίρεσής της.

Στις νέες συνθήκες η κατοχή και οργάνωση συγκεκριμένων στο χώρο μέσων παραγωγής, υποβαθμίζεται ως προνομιακός όρος απόσπασης της υπεραξίας. Διαμορφώνεται ένα καθεστώς λειτουργίας στο οποίο η προνομιακή πρόσβαση στα δίκτυα παραγωγικής διοχέτευσης του κεφαλαίου - χρήματος ορίζει το νέο πλεονέκτημα στη διανεμητική σχέση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Η διανομή δεν είναι πλέον μία εξωτερικά συντηρούμενη σχέση αμοιβών των συντελεστών, αλλά, λόγω της εντεινόμενης και εκτεινόμενης κοινωνικοποίησης της παραγωγής και της κυκλοφορίας, γίνεται καθοριστικό στοιχείο στη διαδοχική ολοκλήρωση του συστήματος, τέτοιο που τον άμεσο παραγωγό τον φέρνει πιο κοντά στο αποτέλεσμα της παραγωγής του, είτε στον τεχνικό καταμερισμό, είτε στο συνολικό κοινωνικό. Όμως αυτό που συνεχίζει να χαρακτηρίζει τον καπιταλισμό είναι η νέα αλλοτριωμένη επιστροφή με τέτοιο τρόπο, που οι αντινομίες του συστήματος γίνονται εκρηκτικότερες σε ένα αντιφατικό πλαίσιο συναίνεσης και νέας φενακισμένης συνείδησης των υποκειμένων.

Το κεφάλαιο απελευθερώνεται από τους περιορισμούς του χώρου και εξορθολογίζεται η αξιοποίησή του όταν διαμορφωθούν δύο όροι: από την μία έχει επιτευχθεί η νέα παραγωγική επικοινωνία της εργασίας στον εσωτερικό, τεχνικό, καταμερισμό εργασίας και από την άλλη, η πιστωτική επέκταση και λειτουργία έχει επιτρέψει την καθολική κινητοποίηση του χρήματος, που προσδιορίζεται με κεφαλαιακούς όρους αξιοποίησης. Το κεφάλαιο καταφέρει να γίνει αδιάλειπτη εντολή αξιοποίησης. Νέες δυνατότητες παραγωγικής αξιοποίησης εμφανίζονται όσο το κεφάλαιο συνδέεται εσωτερικότερα με την απόλυτη αξία χρήσης, μεταχειρίζεται αποδοτικότερα την αξιοπαραγωγό ικανότητα του ανθρώπου. Η αντίφαση, η διαρκώς αναβιβασόμενη αντίφαση του συστήματος, είναι, ότι και πάλι η κεφαλαιακή σχέση αξιοποίησης στρέφεται εναντίον του ανθρώπου εκεί, που του ανοίγει διάπλατα το πεδίο για την απαλλαγή από την ανάγκη. Η αντίφαση του κοινωνικού χαρακτήρα της παραγωγής, τώρα πλέον και της κυκλοφορίας, με την ιδιωτική ιδιοποίηση του αποτελέσματός τους αίρεται για άλλη μία φορά αρνητικά στην ιστορία της ανθρωπότητας.

2. Η ανταλλακτική αξία στην κεφαλαιακή της εκδοχή

Το κεφάλαιο στην πιο καθαρή εκδοχή του, την απαλλαγμένη από τους ειδικούς μορφολογικούς προσδιορισμούς των εμπορευματικών προϊόντων, είναι ανταλλακτική αξία X που διατηρείται και διαιωνίζεται στην κυκλοφορία και δια της κυκλοφορίας. Στη συνάντησή του με τη ζωντανή εργασία στο σημείο $X-E_{μπ}^δ$ (την αρχή της διαδικασίας αξιοποίησης) αρχίζει να καταναλώνεται από την εργασία, την οποία επίσης καταναλώνει. Και τούτο γιατί δεν προσδιορίζεται ως χρήμα απλό κατάλοιπο της ανταλλαγής, αλλά οφείλει να αναπαραχθεί ξανά για τη διατήρηση και επέκταση της κεφαλαιακής σχέσης. Αυτά δεν τα συναντάμε στην αμιγή τους μορφή στο περιβάλλον του εθνικού κράτους. Ενώ υφίστανται ως τάση και μορφοποιούνται ως ένα σημείο με την «εθνική» τους εκδοχή χάρις στη μεσολάβηση του κράτους. Η έκπτωση όμως ουσιαστικών χαρακτηριστικών και κυρίως της άμεσης - αδιαμεσολάβητης επαφής κεφαλαίου-εργασίας, είναι το τίμημα της πραγματοποίησης της αξίας που εμπεριέχεται στο εμπορευματικό προϊόν.

Αυτή η απόλυτη ανταλλακτική αξία που εμφανίζεται ως χρήμα Χ, πρέπει να συναντά διαρκώς τη ζωντανή εργασία με άμεσο τρόπο και μέσα από το χρόνο απασχόλησης-κατανάλωσης της τελευταίας, που παρίσταται σε αυτό ακριβώς το σημείο της άρθρωσης ($X-E^{\delta}_{μπ}$) ως η απόλυτη αξία χρήσης (=αξία χρήσης του κεφαλαίου), ανανεώνεται και πολλαπλασιάζεται. Στην ουσία η εργασία ως μορφή και συμπύκνωμα ανταλλακτικής αξίας, δηλαδή κεφάλαιο, χρειάζεται να συναντά την εργασία ως ουσία (παραγωγό κάθε αξίας) για να πολλαπλασιαστεί. Η μεγάλη αξία του Κεφαλαίου του Μαρξ είναι πως διατηρεί σταθερά στο προσκήνιο τη διπλή φύση του κεφαλαίου ως απόθεμα των παραγμένων μέσων παραγωγής και ως εντολή χρηματοδότησης (πιστωτικό χρήμα) που επιτρέπει στις επιχειρήσεις να οργανώνουν επικερδώς την απασχόληση της εργασίας. Η επαγωγική αυτή μετάβαση φαίνεται εν πρώτοις μια ακυρωτική ταυτολογία: εργασία = εργασία. Όμως, η εργασία συναντά τον άλλο της εαυτό. Στην ουσία, η ανταλλακτική πλευρά η έτοιμη προς αξιοποίηση συναντά τη χρήσιμη πλευρά την ικανή για κάθε ποιοτικό μετασχηματισμό, στο πλαίσιο ενός περιβάλλοντος, παραγωγικού και ιστορικού, που σχηματίζουν τα μέσα παραγωγής. Η αγορά των μέσων παραγωγής ισοδυναμεί με μια κίνηση ένταξης της αξιοπαραγωγού εργασίας στο ιστορικό παραγωγικό πλαίσιο. Είναι κατ' ουσίαν η «αγορά» ενός τμήματος της συνολικής ιστορικής συνθήκης εντός της οποίας η ζωντανή εργασία συνδυάζεται με την αποκρυσταλλωμένη. Γι' αυτό και οι αξίες του σταθερού και του μεταβλητού κεφαλαίου μπορούν να αναχθούν σε ερμηνευτικούς όρους τόσο των συνθηκών του ποιοτικού μετασχηματισμού των υλικών όσο και των σχέσεων παραγωγής.

Η ανταλλακτική αξία² ως προς το περιεχόμενό της είναι αντικειμενοποιημένη ποσότητα εργασίας ή χρόνου εργασίας. Προχώρησε δε, μέσα στην κυκλοφορία, στην αντικειμενοποίησή της μέχρι την ύπαρξή της ως χρήμα, κατάλοιπο της ανταλλαγής των εμπορευματικών προϊόντων που έχουν ολοκληρώσει το συμβατικό κύκλο της κυκλοφορίας. Η αξιοποίηση του χρήματος είναι μια διεργασία που προκύπτει όταν αυτό τοποθετηθεί πάλι στην αφετηρία της κυκλοφορίας, όταν συναντηθεί - ανταλλαχθεί με την πραγματική εργασία. Τώρα όμως η ανταλλακτική αξία δεν ενεργεί ως απλό ισοδύναμο ή η αντικειμενική απλώς πλευρά της εργασίας, αλλά ως ανεξαρτητοποιημένη και αντικειμενική ανταλλακτική αξία με μια σκοπιμότητα: να αφιερωθεί στην πραγματική εργασία, να γίνει το υλικό της.

Μόνο έτσι η ανταλλακτική αξία στον κεφαλαιακό της προσδιορισμό ανανεώνει τον εαυτό της και αρχίζει από μόνη της την κυκλοφορία. «Γιαυτό και δεν πρόκειται πια για α-

2. Το περιεχόμενο της αξίας είναι η απλή - αδιαφοροποίητη εργασία η οποία αντιστοιχεί στο μέσο κοινωνικό παραγωγικό χρόνο και δεν ανιχνεύεται στο στάδιο της παραγωγής ούτε πουθενά αλλού σαν τέτοια. Η απλή εργασία είναι μια αφαίρεση, το έσχατο άημπιο σημείο του υλικού της αξίας. Αυτό που της προσδίδει ύπαρξη και χρησιμικό περιεχόμενο, είναι η ανταλλαγή των εμπορευματικών προϊόντων, στα οποία η ουσία της αξίας τους βρίσκεται στο ότι είναι προϊόντα ανθρώπινης δραστηριότητας μετασχηματισμού της ύλης. Η σύγκριση των τελευταίων -η συνάντησή τους στην αγορά- ισοποιοεί την αξία τους η οποία προκύπτει από τη διαφοροποιημένη εργασία που πρέπει με έναν τρόπο αφού ενσωματωθεί να έρθει στην αγορά, να απλοποιηθεί διαμέσου της αναγωγής της στην απλή μορφή της και έτσι να καταδειχθεί ποσοτικά, δια της κοινωνικής μεσολάβησης η διαφορετική φύση των ωφέλιμων εργασιών που κρύβονται πίσω από τα προϊόντα. Ως μέτρο των αξιών, η μέση κοινωνική εργασία είναι σημείο αναφοράς, καθόσον, ως κοινός παρονομαστής των δημιουργημένων αξιών, «αξιολογεί» τα αποτελέσματα ως κοινό αριθμητικό μέτρο σύγκρισης των διαφορετικών ποιοτήτων εργασίας που συνδυάζονται για το παραγωγικό αποτέλεσμα.

πλή εξίσωση, διατήρηση της ταυτότητάς της, όπως στην κυκλοφορία αλλά για πολλαπλασιασμό του εαυτού της. Η ανταλλακτική αξία τοποθετεί τον εαυτό της σαν ανταλλακτική αξία μονάχα καθώς αξιοποιείται, καθώς αυξάνει δηλαδή την αξία της. Το χρήμα (που έχει από την κυκλοφορία ξαναγυρίσει στον εαυτό του) έχει, σαν κεφάλαιο, χάσει την ακαμψία του, και από χειροπιαστό πράγμα έχει γίνει διαδικασία. Από την άλλη μεριά, η εργασία έχει αλλάξει τη σχέση της προς την αντικειμενικότητά της: έχει και αυτή γυρίσει στον εαυτό της. Η επιστροφή όμως είναι τέτοια, ώστε η εργασία που έχει αντικειμενοποιηθεί στην ανταλλακτική αξία τοποθετεί τη ζωντανή εργασία σαν μέσο για την αναπαραγωγή της, ενώ αρχικά η ανταλλακτική αξία εμφανιζόταν απλά σαν ένα προϊόν της εργασίας» (Grundrisse, σ.192-193).

2.1. Η διαμεσολαβούμενη από το μισθό συνάντηση της εργασίας με τον εαυτό της

Στο σημείο X-E^δ της παραγωγικής άρθρωσης, ακριβώς, η εργασία λαμβάνει ως μισθό (η σχέση των δύο πλευρών της εργασίας μεσολαβείται από το μισθό) ένα τμήμα ανταλλακτικής αξίας, το ισοδύναμο της αναπαραγωγής της, της ιστορικού περιεχομένου αναπαραγωγής της, ενώ ο ρόλος της ως προς τον αντικειμενοποιημένο της εαυτό «X» (κεφάλαιο προς αξιοποίηση) βρίσκεται στο περιεχόμενο της γενικής ωφέλειας προς την ανταλλακτική αξία: «...η μοναδική ωφελιμότητα που μπορεί να έχει ένα αντικείμενο για το κεφάλαιο δεν μπορεί να είναι παρ'όσον να το διατηρεί ή να το αυξάνει... για την αξία που κρατιέται στη μορφή της αξίας η αυτο-διατήρηση συμπίπτει με την αύξηση και η αξία δεν διατηρεί τον εαυτό της παρ'όσον ακριβώς με το να ξεπερνά ολόένα το ποσοτικό της όριο, που βρίσκεται σε αντίφαση προς το μορφολογικό της προσδιορισμό, προς την εσωτερική της γενικότητα... Το χρήμα (που λειτουργεί ως κεφάλαιο, διευκρίνιση δική μου) είναι λοιπόν η αδιάκοπη τάση να ξεπερνά το ποσοτικό του όριο: ατέρμονη διαδικασία... σαν αξία χρήσης, δηλαδή σαν ωφέλιμο, το μόνο πράγμα που μπορεί να βρίσκεται απέναντι στο κεφάλαιο σαν τέτοιο είναι εκείνο που το αυξάνει, το πολλαπλασιάζει και άρα το διατηρεί σαν κεφάλαιο (δηλαδή η εργασία, διευκρίνιση δική μου)» (Grundrisse, σ.198-199).

Στο σημείο X-E^δ_{μπ} του κυκλώματος, που το κεφάλαιο έχει ανταλλάξει ένα μέρος από το αντικειμενικό του Είναι με εργασία - και που η αντικειμενοποιημένη αυτή ύπαρξη έχει εσωτερικά διαιρεθεί σε αντικείμενο (μέσα παραγωγής που συνδυάζουν την εργασία) και εργασία - η αξιοπαραγωγός δύναμη «εργασία» αρχίζει να λειτουργεί και να παράγει το πλήθος των εμπορευματικών προϊόντων της αγοράς. Συνεπώς, στο χώρο της παραγωγής, του μετασχηματισμού των υλικών δια των χρήσιμων-σκοπιμων εργασιών του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας που συνδυάζονται λυσιτελώς, αντλείται η ουσία της εργασίας που είναι η απόλυτη αξία χρήσης. Η απόλυτη ανταλλακτική αξία υπάρχει σ' αυτό τον καθορισμό μόνο σε σχέση προς το μη-κεφάλαιο, την άρνηση του κεφαλαίου, μόνο σε σχέση με αυτή την άρνηση πιστοποιεί το χαρακτήρα της ως κεφαλαίου. Το μη-κεφάλαιο (η εργασία), είναι ταυτοχρόνως η άρνηση και η αξιοποίηση της απόλυτης ανταλλακτικής αξίας.

«Όταν εξετάζουμε την ανταλλαγή ανάμεσα σε κεφάλαιο και εργασία, βλέπουμε ότι η ανταλλαγή αυτή διασπάται σε δύο όχι μόνο τυπικά, αλλά και ποιοτικά διαφορετικές, και μάλιστα αντίθετες διαδικασίες:

1. Ο εργάτης ανταλλάζει το εμπορεύμά του, την εργασία, την αξία χρήσης - που σαν εμπορεύμα έχει, όπως όλα τα άλλα εμπορεύματα, και μια τιμή - με ένα καθορισμένο ποσό ανταλλακτικών αξιών, καθορισμένο ποσό χρήματος που του παραχωρεί το κεφάλαιο.

2. Ο κεφαλαιοκράτης παίρνει σ' αντάλλαγμα την ίδια την εργασία, την εργασία σαν δραστηριότητα που δημιουργεί αξίες, σαν παραγωγική εργασία εισπράττει δηλαδή την παραγωγική δύναμη που διατηρεί και πολλαπλασιάζει το κεφάλαιο, και που μ' αυτό τον τρόπο γίνεται παραγωγική και αναπαραγωγική δύναμη του κεφαλαίου, δύναμη που ανήκει στο ίδιο το κεφάλαιο» (Grundrisse, σ.202). Κατά συνέπεια στο σημείο X-Ε^δ_{μπ}, το «δ» αντιστοιχεί στην πλευρά της εργασίας η οποία λαμβάνεται στην κυριολεκτική της έννοια, την πραγματική εργασία παραγωγό των αξιών που αμοίβεται στην αξία της (την αξία αναπαραγωγής της).

Ακολουθώντας, στο στάδιο της παραγωγής³ των εμπορευματικών προϊόντων, της παραγωγικής κατανάλωσης της εργασίας, αναπτύσσεται η διπλή φύση της εργασίας: ως παραγωγού αξιών χρήσης από τη μια, και ως αξιών μέσα από την παραγωγή της υπεραξίας, από την άλλη. Δεδομένου του ότι η εργασία αγοράζεται στην αξία της και πωλείται η αξιοποίησή της, η αξία της εργατικής δύναμης και η αξιοποίησή της - η αξία που μπορεί να παραγάγει στο στάδιο μετασχηματισμού της ύλης η εργασία - είναι δύο διαφορετικά μεγέθη. Μετατρέποντας ο κεφαλαιοκράτης χρήμα σε εμπορεύματα που χρησιμεύουν ως υλικά στοιχεία δημιουργίας ενός νέου προϊόντος ή ως παράγοντες της αξιοποίησης της εργασίας, ενσωματώνοντας ζωντανή εργασία στη νεκρή αντικειμενικότητά τους, «...μετατρέπεται αξία, παρωχημένη, αντικειμενοποιημένη, νεκρή εργασία σε κεφάλαιο, σε αυτοαξιοποιούμενη αξία, σε ένα έμψυχο τέρας, που αρχίζει να «εργάζεται» σα νάχε το διάβολο μέσα του... το προτσές αξιοποίησης δεν είναι παρά ένα προτσές δημιουργίας αξίας που έχει παραταθεί πέρα από ένα ορισμένο σημείο. Αν το τελευταίο διαρκεί μόνο ως το σημείο που η πληρωμένη από το κεφάλαιο αξία της εργατικής δύναμης αναπληρώνεται με ένα νέο ισοδύναμο, τότε είναι απλό προτσές δημιουργίας αξίας. Αν το προτσές δημιουργίας αξίας συνεχιστεί πέρα από το σημείο αυτό, τότε γίνεται προτσές αξιοποίησης... αν συγκρίνουμε ακόμα το προτσές δημιουργίας αξίας με το προτσές εργασίας, θα δούμε ότι το δεύτερο συνίσταται στην ωφέλιμη εργασία που παράγει αξίες χρήσης. Η κίνηση εξετάζεται εδώ ποιοτικά, στον ιδιαίτερο τρόπο της, σύμφωνα με το σκοπό και το περιεχόμενό της. Το ίδιο προτσές εργασίας παρουσιάζεται στο προτσές δημιουργίας αξίας μόνο από την ποσοτική του πλευρά... έτσι βλέπουμε ότι η διαφορά που βρήκαμε προηγούμενα με την ανάλυση του εμπορεύματος, η διαφορά ανάμεσα στην εργασία εφόσον παράγει αξία χρήσης και την ίδια την εργασία εφόσον παράγει αξία, εκφράζεται τώρα σαν διάκριση ανάμεσα στις διάφορες πλευρές του προτσές παραγωγής.

Σαν ενότητα του προτσές εργασίας και του προτσές δημιουργίας αξίας, το προτσές της παραγωγής είναι προτσές παραγωγής εμπορευμάτων σαν ενότητα του προτσές εργασίας και του προτσές αξιοποίησης είναι κεφαλαιοκρατικό προτσές παραγωγής, κεφαλαιοκρατική μορφή της εμπορευματικής παραγωγής» (Κεφάλαιο, τ. Ι., σ.206-209).

3. Υπενθυμίζουμε ότι τα μέσα παραγωγής τα αντιμετωπίζουμε ως το παραγωγικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται η αξιοπαραγωγός δραστηριότητα. Άλλωστε, ως εμπορεύματα και αυτά δεν αναλύονται παρά σε ενόπιες ανταλλακτικές αξίας και αξίας χρήσης.

Μέσα από αυτή την κίνηση μπορούμε να θεμελιώσουμε τον χαρακτήρα και το νόημα του σημείου εκκίνησης. Στο σημείο δηλαδή της άρθρωσης της μακροουστημικής σχέσης παραγωγής $X-E_{μπ}^δ$, η εργασία αποσπά μια αμοιβή σε μέση κοινωνική εργασία που αντιστοιχεί στο ιστορικό περιεχόμενο της αξίας αναπαραγωγής της. Σε αυτό ακριβώς το σημείο της συνολικής σχέσης αξιοποίησης, ο κάτοχος του κεφαλαίου προσφέρει αντικειμενοποιημένη εργασία χωρίς μορφολογικό προσδιορισμό: χρήμα⁴ που θα μετατραπεί σε άλλο στάδιο του συνολικού παραγωγικού και κυκλοφοριακού κυκλώματος σε αξίες χρήσης για τον κάτοχο της εργασίας. Αυτό το «άλλο στάδιο» αξίζει να προσεχθεί γιατί δηλώνει κίνηση και δυνατότητα, ελευθερία διάθεσης - δαπάνης του μισθού. Ο καπιταλισμός δεν διαμορφώνει σφυνκτικούς όρους διάθεσης - δαπάνης. Επίσης, δεν υφίσταται ένας αντιπραγματισμός όπου πιθανόν στην πλέον εκτεταμένη του μορφή θα οδηγούσε σε μια κοινωνία ατόμων που εμπορεύονται τις υπηρεσίες τους. Παραμένουμε σε μια κοινωνία παραγωγών που έρχονται σε παραγωγική συνάφεια με συγκεκριμένους τρόπους οργάνωσης της παραγωγής.

Από την πλευρά του, στο ίδιο ακριβώς σημείο $X-E_{μπ}^δ$, ο κάτοχος της εργασίας προσφέρει στον πρώτο ζωντανή εργασία χωρίς μορφολογικό προσδιορισμό, εργασία όμως που θα μορφοποιηθεί κατά τη διαδικασία της παραγωγής (της οργάνωσης και του συνδυασμού των χρήσιμων εργασιών) και θα πάρει τη μορφή μιας μεγάλης ποικιλίας εμπορευματικών προϊόντων, την αντιστοιχούσα στις χρήσιμες εργασίες του καταμερισμού. Στο σημείο αυτό λοιπόν, η άπειρη πλαστικότητα τόσο της απόλυτης αξίας (με τη μορφή του χρήματος), όσο και της απόλυτης αξίας χρήσης (εργασίας) αλληλοδιεισδύουν. Η εργασία λαμβάνει το ισοδύναμο της αναπαραγωγής της, προσφέρει δε υπηρεσία που μετά την αποκρυστάλλωσή της θα αποσύρει από την κυκλοφορία περισσότερη αξία. Αξιοποιεί καθώς καταναλώνεται ως εργασία στη διάρκεια της παραγωγής, και προσφεύγει για την αναπαραγωγή της στην αγορά για να εμπορευματοποιήσει σε αξίες χρήσεις-αναπαραγωγής της την αντικειμενοποιημένη εργασία που έλαβε ως αμοιβή. Μέσα από την πραγματοποίηση των προϊόντων διπλής φύσης (ενότιες αξίας χρήσης και ανταλλακτικής αξίας) επιτυγχάνεται η απόλυτη ανταλλακτική αξία και το συμβατικό τέλος της κυκλοφορίας.

Στο σημείο αυτό μπορούμε να παραθέσουμε το ανάπτυγμα του διαρκούς κύκλου παραγωγής και αναπαραγωγής του συνολικού συστήματος σε σχέση με τις δύο πλευρές της εργασίας: Στο σημείο $X-E_{μπ}^δ$, η απόλυτη ανταλλακτική αξία X κατανέμεται σε δύο «αξίες», τις οποίες διαπιστώνουμε ποσοτικά στην αμοιβή εργασίας ή μεταβλητό κεφάλαιο « V » και στο σταθμό κεφάλαιο « c », της αξίας των μέσων παραγωγής. Το άθροισμα των δύο $v + c$ είναι το συνολικό κεφάλαιο K το οποίο εισέρχεται προς αξιοποίηση. Σε αυτό λοι-

4. Το χρήμα το αντιμετωπίζουμε ως γενική ανταλλακτική-συναλλακτική κατηγορία και όχι μόνο ως γενικό ανταλλακτικό μέσο χωρίς κεφαλαιακό προσδιορισμό. «Μόλις το χρήμα τοποθετηθεί σαν ανταλλακτική αξία που όχι μόνο ανεξαρτητοποιείται απέναντι στην κυκλοφορία αλλά και διατηρείται μέσα σε αυτήν, δεν είναι πια χρήμα - γιατί το χρήμα σαν τέτοιο δεν ξεπερνά τον αρνητικό προσδιορισμό - αλλά κεφάλαιο» (Grundrisse, σ. 189). Άλλωστε η αύξηση της εμπορευματικής παραγωγής και κυκλοφορίας οδηγεί αναγκαστικά την απλή ή απομονωμένη μορφή της αξίας να περιβληθεί τη μορφή της ολικής ή εξελιγμένης κεφαλαιακής αξίας, τη γενική μορφή της αξίας, το κοινωνικό μέτρο το οποίο ανάγεται η αξία των μεμονωμένων παραγωγών. Στο χρήμα δεν αντιστοιχεί ένας αμετάβιτος ορισμός. Αυτό εξελίσσεται ιστορικά, ανάλογα με το σύστημα παραγωγής στο οποίο ενσωματώνεται.

πὸν το περιβάλλον ἡ ἀπόλυτη ἀξία χρήσης (αρχικά ἐργασία χωρὶς μορφολογικὸ προσδιορισμὸ) ἀρχίζει νὰ λειτουργεῖ. Ἡ λειτουργία τῆς ἀπὸ το σημεῖο τῆς ἄρθρωσης καὶ μετὰ ἰσοδυναμεῖ με τὴ μορφολογικὴ διαφοροποίησίν τῆς που - ὡς συνδυασμὸς χρήσιμων ἐργασιῶν το κοινωνικοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας υλοποιούμενων ἐντὸς τῆς παραγωγικῆς λειτουργίας το τεχνικοῦ καταμερισμοῦ - ἀρχίζει νὰ παραγάγει. Ὅταν το παραγωγικὸ στάδιο ολοκληρωθεῖ, το ἀποτέλεσμα (μερικὴ ἄρνηση) εἶναι ἐμπορευματικὰ προϊόντα⁵ (ἐνότητες ἀξίας χρήσης καὶ ἀνταλλακτικῆς ἀξίας) που ορίζουν καὶ τὴν ἀρχὴ το κυκλώματος κυκλοφορίας. Το νέο ἐμπόρευμα E' εἶναι το ἀρχικὸ E ποιοτικὰ μετασχηματισμένο καὶ ἀξιακὰ μεταβλημένο ἔτσι ὥστε $E' = E + \epsilon$. Ἡ μετατροπὴ τῶν ἐμπορευματικῶν προϊόντων σε χρήμα ἀξιοποιούμενο ὡς κεφάλαιο (ἄρνηση), βρῖσκει τὴν ἀρχικὴν κεφαλαιὸν νὰ ἔχει μεγαλώσει τὴν ἀξία το καὶ νὰ παρίσταται ὡς $K' = c + v + s = X'$ ⁶ ἀυξημένο κατὰ τὴν ὑπεραξία «s». Ἡ νέα ἀξία που παρήχθη ἀντιστοιχεῖ στο ἄθροισμα $s + v$. Το συμβατικὸ τέλος τῆς κυκλοφορίας τῆς ἀξίας ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιστροφὴ στο ἀρχικὸ σημεῖο ἐκκίνησης (ἄρνηση τῆς ἄρνησης) ὥστε μέσα ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ - συνάντηση καὶ πάλι τῶν δύο ἀπόλυτων ἀξιών ὁ ἀνελίσσόμενος καὶ ἀτέρμων κύκλος τῆς διευρυμένης ἀναπαραγωγῆς το συστήματος νὰ συνεχιστεῖ.

Στον καπιταλισμὸ οἱ σχέσεις παραγωγῆς, το οργανωτικὸ ἐποικοδόμημα που τὶς συνέχει ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα καὶ το θεσμικὸ που τὶς συγκρατεῖ καὶ τὶς ἀναπαράγει συμβολικὰ, ἀπομακρύνουν τὸν ἄμεσο παραγωγὸ ἀπὸ τὰ μέσα παραγωγῆς καὶ το ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγῆς το. Ὁ μισθὸς - ἀμοιβὴς τῆς ἐργασίας - εἶναι ἡ ποσοτικὴ ἐκδοχὴ αὐτῆς τῆς ιδιᾶζουσας ἀπομάκρυνσης. Καὶ εἶναι ιδιᾶζουσα καθὼς το κεφάλαιο γιὰ νὰ ἀναπαραχθεῖ καὶ νὰ ἀυξηθεῖ οφείλει πάντα νὰ προσφεύγει στὴν ἐργασία. Στο στάδιο τῆς παραγωγῆς, ἡ ἐξωτερικότητα ἐξαφανίζεται. Ἡ σχέση τῆς ἐργασίας με τὰ μέσα παραγωγῆς μετατρέπεται σε ἐσωτερικὴ: τὰ μέσα παραγωγῆς συνδυάζονται στὸν τεχνικὸ καταμερισμὸ με τὴν ἐργασία κατὰ ἄμεσο τρόπο γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ἡ ἐργασία λυσιτελῶς. Τὴν ὥρᾳ ὁ μισθὸς ἐγίνε ἡ ποσοτικὴ ἐκδοχὴ τῆς συνάντησης τῆς ἐργασίας με τὰ μέσα παραγωγῆς, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἐγίνε καὶ ἡ ποσοτικὴ ἐκδοχὴ τῆς διανομῆς το συνολικοῦ ἀποτελέσματος τῆς λειτουργίας τῆς ἐργασίας στο παραγωγικὸ στάδιο. Το «s», το ἓνα συνθετικὸ τῆς νέας ἀξίας που παρήχθη, λόγω τῶν ἱστορικοκοινωνικῶν καὶ θεσμικῶν συνθηκῶν, μεταφέρεται στὴν πλευρὰ το κατόχου το κεφαλαίου K . Αὐτὴ ἡ διαλεκτικὴ συσχέτιση τῶν ἄμεσων παραγωγῶν με τὰ μέσα παραγωγῆς, ἡ ἰδιαίτερη με ὅρους ἱστορικοὺς καὶ ἀλλοτριωτικοὺς κάθε φορὰ προσέγγιση καὶ ἀπομάκρυνσή το, μπορεῖ νὰ γίνε λειτουργικὸς καὶ ἐρμηνευτικὸς ὅρος γιὰ τὴ διανομὴ. Ὁ μισθὸς ἀποτελεῖ τὴν «ποσοτικὴ μετάφραση» αὐτῆς τῆς μεσολάβησης, ἐντὸς τῶν θεσμικῶν πλαισίων τῆς μισθωτῆς σχέσης.

Συνεχίζεται...

5. Ἡ μερικὴ ἄρνηση σημαίνει ἐπίσης ὅτι προϊόντα κατανάλωσης ὡς «μπ» ἐπιστρέφουν στο ἀρχικὸ σημεῖο το κυκλώματος ὡς τέτοια γιὰ νὰ συνδυαστοῦν οἱ χρήσιμες ἐργασίες στὴ λειτουργία το. Αὐτὰ κατανalώνονται σταδιακὰ ἐνῶ ἀγοράζονται στὴν ἀγορὰ γιὰ κατανάλωση. Δὲν ἀποσύρονται ἄμεσα ἀπὸ τὸ κύκλωμα παρὰ μόνο ἀφού ἀπαξιωθοῦν.

6. Γράφουμε $X = c + v = K$ καὶ $K' = c + v + s = X'$, γιὰ νὰ δηλώσουμε το μετασχηματισμὸ ἀπὸ τὶς ποιοτικὲς σχέσεις X πρὸς τὶς ποσοτικὲς K καὶ ἀντίστροφα.